

Archiefbeheer in Vlaanderen: recente decretale ontwikkelingen en initiatieven

Brussel, 24 november 2008

Elke archivaris ervaart dagelijks het belang van een goed uitgebouwd regelgevend kader en – misschien vooral – de problemen die door het ontbreken daarvan worden veroorzaakt. Op het terrein van de archiefwetgeving in ruimere zin zijn de voorbije jaren tal van initiatieven ontwikkeld, die momenteel verschillende ontwikkelingsstadia doorlopen. Op de druk bijgewoonde studienamiddag *'Archiefbeheer in Vlaanderen: recente decretale ontwikkelingen en initiatieven'*, die op 24 november 2008 in het Algemeen Rijksarchief te Brussel werd georganiseerd door de Werkgroep Wetgeving en Beleid van de VBAD-sectie Archief en Hedendaags Documentbeheer, presenteerden diverse hoofdrolspelers een stand van zaken.

In zijn inleiding gaf **Michel Van der Eycken** namens het Algemeen Rijksarchief aan dat zijn instelling altijd een bijzondere interesse voor archiefwetgeving aan de dag heeft gelegd en het thema nog altijd zeer actief opvolgt. Hij benadrukte de brugfunctie die de instelling ook in een veranderend archieflandschap moet spelen en wees erop dat het gras niet altijd groener is in de buurlanden.

Johan Vannieuwenhuysse (Provinciearchief West-Vlaanderen) behandelde vervolgens de proeve van publiekrechtelijk archiefdecreet, waaraan op Vlaams niveau volop wordt gewerkt. Hij linkte het ontstaan hiervan aan het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet, de niet aflatende vraag van de beroepsvereniging voor een sluitend publiekrechtelijk archiefnet en het amendement van Lionel Vandenberghe en anderen (op 23 maart 2007) bij het wetsvoorstel tot wijziging van de archiefwet van 1955 dat net voor het einde van de vorige legislatuur door Destexhe en anderen werd ingediend (op 28 februari 2007) en dat werd heropgevestigd. Parallel met de interne uitbouw van een archiefbeleid binnen de Vlaamse administratie werd de VBAD in juli 2007 een studieopdracht toegekend om de contouren van een Vlaams Publiekrechtelijk-archiefdecreet uit te tekenen. De uitkomst daarvan werd gefinaliseerd door de begeleidende stuurgroep en verscheen als elfde deel in de reeks *Archiefkunde*. Die publicatie vormde het uitgangspunt voor de bespreking in een politiek-ambtelijke werkgroep van de Vlaamse regering, waar de tekst juridisch afgewerkt werd en aan een reguleringssimpactanalyse onderworpen. Na het inwinnen van de adviezen van de Vereniging van Vlaamse Provincies, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten en de Vlaamse Vereniging van Polders en Wateringen, zal de tekst vertaald worden in een ontwerpdecreet, dat dan de gebruikelijke parlementaire procedure zal moeten doorlopen.

Vannieuwenhuysse verduidelijkte vervolgens de inhoudelijke keuzes die de politiek-ambtelijke werkgroep heeft gemaakt,

waarbij hij ruitelijk erkende dat niet alle voorstellen uit de VBAD-studie ingang hebben gevonden. Het decreet zal van toepassing zijn op alle archiefstukken van Vlaamse bestuursinstanties, maar tot nader order geen betrekking hebben op kabinetsarchieven. Er zal uitdrukkelijk worden voorzien in kwaliteitscriteria (personeel, infrastructuur en financiën) voor de archiefzorg. Voor de selectie zullen per bestuursniveau selectiecommissies worden opgericht, naast een overkoepelende coördinerende selectiecommissie. Voorts zullen de gebruikelijke principes van het algemeen bestuurlijk toezicht worden geïntegreerd. Inzake openbaarheid is gekozen voor een beperking van de uitzonderingsgronden tot dertig jaar. Ten slotte beoogt het decreet ook een geautomatiseerd register van permanent te bewaren archiefbescheiden van Vlaamse bestuursinstanties op te richten.

Vannieuwenhuysse drukte de hoop uit dat dit decreet een merkbare vooruitgang zou betekenen voor het Vlaamse publiekrechtelijk-archiefwezen. Hij onderschreef voluit de uitdrukkelijke keuze voor decentralisatie en beklemtoonde vooral de eenduidige verantwoordelijkheid van bestuursinstanties voor de archiefzorg en de keuze voor gerichte kwaliteitsnormen.

Pierre De Spiegeler (Direction de la Documentation et des Archives du Ministère de la Région Wallonne) belichtte de situatie in het Waals Gewest. Eerst schetste hij het ontstaan van de archiefdienst van het Waalse Gewest. Nadat in 1995 een archivaris was aangeworven, werd een jaar later een gebouwencomplex bij Namen gerenoveerd voor het archiefbeheer, waarnaar vanaf 1998 archieven zijn overgebracht. De archiefdienst stelt zich vooral tot doel om semi-dynamische en statische archieven te bewaren en besteedt een groot deel van zijn tijd aan bewustmaking van de administratie voor de archiefproblematiek.

Daarna besprak De Spiegeler het Waalse decreet betreffende de openbare archieven van 6 december 2001, dat de archiefdienst een wettelijke basis gaf. Het initiatief daarvoor ging uit van de administratie, maar werd door politici gesteund. Het decreet is van toepassing op de statische archieven van het ministerie, de instellingen van openbaar nut en op de ministeriële kabinetten en voorziet ook de mogelijkheid om privaatrechtelijk archief op te nemen.

Ten slotte waagde De Spiegeler zich aan een kritische evaluatie van het decreet. Naast het ontbreken van een uitvoeringsbesluit bleek het grootste struikelblok, niet helemaal onverwacht en ondanks de wettelijke bepaling terzake, te liggen bij de ministeriële kabinetten met wie de samenwerking nog altijd veeleer stroef verloopt, waardoor bepaalde ministers verkiezen hun kabinetsarchief in het Rijksarchief te deponeren of het helemaal niet aan een instelling overdragen. Wat de instellingen van openbaar nut betreft, zijn pas in 2008 de eerste stortingen gebeurd en lijkt er evenzeer nood te zijn aan intensievere contacten.

Karel Velle, Algemeen Rijksarchivaris, hernam in zijn lezing over de plaats van het Algemeen Rijksarchief in het actuele archieflandschap, de uitgangspunten die hij voor het grootste deel al had geformuleerd op de Algemene Vergadering van het Nationaal Belgisch Comité voor Geschiedkundige Wetenschappen op 16 september 2008, maar nu voor een gespecialiseerd publiek. Hij begon met een SWOT-analyse van het archiefwezen in de verschillende landsstructuren. Op het federale vlak positioneerde hij het Rijksarchief als een instelling met een naar internationale normen behoorlijk budget, een doordacht strategisch plan, een mooi statuut voor het wetenschappelijk personeel en als zeer actief in internationale samenwerkingsverbanden en bijzonder gebruiksvriendelijk. Hij beschouwde de gebrekkige infrastructuur en het verouderde wettelijke kader als de grootste gebreken. Op Vlaams niveau wees hij onder meer op de grote kritische massa, de brede ondersteuning van het veld, de aanwezigheid van de archiefopleiding en een zeer actieve beroepsorganisatie, maar waarschuwde hij voor een te sterke gerichtheid op erfgoed, een onverstandige decentralisatie en een te grote bureaucratie.

Aan de andere niveaus besteedde hij nauwelijks aandacht. Daarna ging Velle uitgebreid in op de houding en de rol van het Rijksarchief inzake archiefwetgeving. Voor de archiefwet toonde hij zich een voorstander van een tweestappentheorie. In eerste instantie zou een toilettage van de archiefwet moeten volstaan, waarbij vooral de inkorting van de overbrengingstermijn naar 30 jaar en minimale kwaliteitsnormen aan bod moeten komen. Dit was wat hij voor ogen had met het wetsvoorstel van Destexhe en anderen en de erbij aansluitende koninklijke besluiten. Op langere termijn zou dan een grondige wijziging van de archiefwet moeten volgen via samenwerkingsakkoorden. Hij bracht in herinnering dat het archiefwezen volgens de Raad van State een gedeelde bevoegdheid is en wees op het nationale belang van bepaalde archieven. Hij sprak zich uit tegen een *'morcellement'* van het archiefbeheer en riep op om wat het toezicht betreft het kind zeker niet met het badwater weg te gooien. Niettemin maakte hij duidelijk dat hij zich bewust is van een aantal knelpunten, die in een goede verstandhouding tussen archivariissen uitgepraat moeten kunnen worden.

In zijn besluit recapituleerde Velle zijn kritiek op de recente wetgevende ontwikkelingen op Vlaams niveau en beklemtoonde hij dat een dergelijke 'provincialistische' opstelling, die ook een aanzienlijke budgettaire impact zal hebben, niet noodzakelijk een goede zaak is voor de burger en sowieso ongepast in een steeds internationaler wordend archieflandschap. Toch verklaarde hij dat het Rijksarchief bereid is om zich waardig op te stellen en het debat aan te gaan, als daarbij drie fundamentele uitgangspunten worden gerespecteerd: de blijvende betrokkenheid van het Rijksarchief bij instellingen met gedeelde bevoegdheden (i.c. gemeenten, provincies, politiezones, buitendiensten ...), een herwaarderung van de inbreng van de gebruiker, en de uitbouw van het Rijksarchief tot een volwaardig Federaal Archief.

Michel Vermote (AMSAB-ISG & Archiefbank Vlaanderen vzw) had het over het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet van 23 mei 2008, dat per 1 januari 2009 werd geïmplementeerd. Hij benadrukte vooral de grote continuïteit met vorige decreten, waarbij duidelijk werd gekozen om het archiefwezen in de erfgoedsector te verankeren. Als nieuwheid onderscheidde hij de optie om met kwaliteitslabels te werken, los van het toekennen van financiële middelen. Hij stipte aan dat structurele subsidiëring voorbehouden blijft aan de vier collectiebeherende maatschappelijk-filosofische archiefcentra en aan de erkende landelijke expertisecentra. Voorts wees hij op de verdere uitbouw van Archiefbank Vlaanderen, het goed functionerend systeem van de erfgoedconvenants, dat blijft bestaan op gemeentelijk niveau maar voortaan ook op provinciaal vlak zal worden toegepast, het nieuwe steunpunt voor cultureel-erfgoedbeleid (FARO) en de mogelijkheid om projectsubsidies aan te vragen voor de niet-structurele werking. Logischerwijze moest hij zich op de vlakke houden over de succesratio van een en ander en beperkte hij zich tot een warme oproep om de opportuniteiten maximaal te benutten.

Bart De Keyser (Provinciearchief Vlaams-Brabant) sloot als laatste spreker de rij. Als voorzitter van de Werkgroep Wetgeving en Beleid gaf hij een overzicht van de verwezenlijkingen van het in 2005 opgestarte project rond het archiefreglement. De werkgroep had al vlug moeten vaststellen dat een echt modelreglement door de heterogeniteit van de archiefsector niet tot de mogelijkheden behoorde en had daarom gefocust op een aantal deelgebieden die essentieel waren voor een degelijk archiefbeheer, met name bruikleen en reprografie, overdracht en privacy. Alleen voor het eerste domein zijn op dit moment al een aantal modellen beschikbaar in het webdossier. Overdracht ontbreekt voorlopig omdat er nog geen regeling is uitgewerkt voor digitaal archief.

Wat privacy betreft, gaf De Keyser aan dat het einde stilaan in zicht is. De werkgroep beschouwt archiefbeheer conform de vigerende wetgeving als verwerking van persoonsgegevens en nam daarom contact op met de Commissie van de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer. Op basis van die gesprekken is een typeaangifte voor de archiefsector ontworpen, die nu door de Commissie tot een protocol wordt verwerkt; parallel hiermee wordt ook gedacht aan een onderzoekscontract voor gebruikers. De Keyser ging de opportuniteitsvraag van een aantal werkzaamheden niet uit de weg, maar wees bovenal op de noodzaak van een duidelijkere en positievere profilering van archivariissen naar buiten zodat bij toekomstige wetgeving meer rekening zou worden gehouden met de belangen van de sector.

En dan was het tijd voor discussie

Dit alles bood meer dan genoeg stof voor twee boeiende discussierondes. De afwezigheid van een moderator maakte onvermijdelijk dat de gedachtewisseling wat wanordelijk verliep. De zaal bracht tal van relevante knelpunten aan,

waarop de sprekers vooral hun eigen mening ten gehore brachten en zich weinig of niet bereid toonden om in te gaan op de argumenten van de tegenpartij.

De Algemeen Rijksarchivaris domineerde een groot deel van het debat; nog meer dan tijdens zijn lezing noemde hij hier man en paard. Hij verborg allerminst dat hij het toekomstige Vlaamse Publiekrechtelijk-archiefdecreet een slechte zaak vond en zag een alternatief in beheersovereenkomsten met het Rijksarchief. In die context beschouwde hij vooral de archiefbestanden die dateren van vóór de overheveling van de organieke wetgeving als problematisch en hekelde hij dat bepaalde besturen stukken uit de 19de eeuw nog steeds een administratief nut toeschrijven. Velle erkende daarbij expliciet dat vooral het provinciale niveau een uitdaging vormde, onder meer omdat er in Wallonië, in tegenstelling tot Vlaanderen, geen provinciale archieven zijn opgericht. Hij toonde alle begrip voor de realiteit op het terrein, maar gaf aan dat hij als ambtenaar niet anders kon dan de wetgeving toepassen. Voorts uitte hij felle kritiek op het Vlaamse erfgoedparadigma waardoor archivariissen zich volgens hem noodgedwongen veeleer moeten opstellen als verkapte cultuurambtenaren, terwijl dat niet hun kerntaak is. In het vuur van zijn betoog veroorloofde hij zich een aantal denigrerende opmerkingen over de Vlaamse beroepsorganisatie.

Dat lang niet alle toehoorders zich konden vereenzelvigen met de opvattingen van de Algemeen Rijksarchivaris, is een understatement. Zij repliceerden dat het Erfgoeddecreet tal van interessante kansen bood en sterk had bijgedragen tot een grotere zichtbaarheid van de archiefsector in Vlaanderen, al ontkende zeker niet iedereen dat de Algemeen Rijksarchivaris wel een punt had. Namens de provincie-archivariissen merkte Bart Sas (Provinciearchief Antwerpen) op dat de houding van het Rijksarchief de facto een averechts effect sorteerde en bijzonder 'ontmoedigend' was voor de ontsluiting van het historisch archief. Hij beklemtoonde ook dat tal van bescheiden, bijvoorbeeld in het licht van de huidige Vlaamse milieuwetgeving, opnieuw een administratief nut hadden gekregen. Griet Maréchal wierp op dat vroegere rijksarchivariissen actief hadden meegewerkt aan de oprichting van provinciale archieven en ging nader in op de situatie van de kasselrijarchieven.

Herhaaldelijk riepen diverse aanwezigen op om ondanks de gevoeligheden beter samen te werken, omdat alleen zo de problemen daadwerkelijk opgelost kunnen worden. Het voorbeeld van het archief van Fortis, dat even genationaliseerd was, maar nu weer in privéhanden is, maakte de absurditeit van een en ander duidelijk. Bij wijze van uitgeleide sloot Gert-Jan De Graaf (hoofdredacteur van het Nederlandse tijdschrift *Oa*) zich graag aan bij die terechte bezorgdheid. Hij verklaarde enigszins verbijsterd te hebben vastgesteld dat de discussie zich vooral afspeelde op het persoonlijke en institutionele niveau, daar waar men er eigenlijk vooral voor zou moeten zorgen dat zoveel mogelijk relevante bronnen *tout court* bewaard blijven.

Het eindoordeel van deze studienamiddag is wat dubbel. Hoewel hij informatief meer dan geslaagd en hoogst interessant was, blijft vooral een gevoel van tristesse hangen over de hevige polarisatie binnen de sector, vooral naar aanleiding van het toekomstige Vlaamse Publiekrechtelijk-archiefdecreet, dat nu op tafel ligt. Als deze studiedag een vervolg krijgt in de vorm van een debat ten gronde binnen de sector en in de vakpers, waarbij alle protagonisten zich bereid tonen, niet alleen in woorden maar ook in daden, om elkaars meningen te respecteren en om werkelijk tot een voor iedereen eerbare oplossing te komen, zal hij achteraf misschien vooral onthouden worden als een efficiënte schoktherapie om de huidige malaise te verhelpen.

Bart Coppein

*Lid van de Werkgroep Wetgeving en Beleid, Assistent Onderzoekseenheid Romeins Recht en Rechtsgeschiedenis, K.U.Leuven
bart.coppein@law.kuleuven.be*

78. Deutscher Archivtag

Erfurt, 16-19 september 2008

Für die Zukunft sichern! Bestandserhaltung analoger und digitaler Unterlagen

De zware overstromingen in Centraal-Europa (2002) en de zware brand in de Anna-Amaliabibliotheek te Weimar (2004) drukten de (Duitse) publieke opinie de voorbije jaren twee keer nadrukkelijk met de neus op de kwetsbaarheid van papieren erfgoed. Archivariissen worden echter ook geconfronteerd met problemen inzake leesbaarheid, langetermijnbewaring en authenticiteit van elektronisch archief. Problemen waarvoor de overheid volgens voorzitter Kretzschmar van het *Verband deutscher Archivarinnen und Archivare* (VdA) extra middelen zal moeten vrijmaken.

Het jaarlijkse, door de VdA georganiseerde archiefcongres stond dit jaar in het teken van de preservatie van papieren en digitaal archief, volgens Kretzschmar de belangrijkste uitdaging van het archiefwezen in de 21ste eeuw. Het congres vond plaats in Erfurt, de hoofdstad van de Duitse deelstaat Thüringen. Tijdens zijn welkomstwoord legde Thürings minister-president Althaus (CDU) de nadruk op de financiële middelen die de *Landesregierung* sinds de Wende in de archiefsector investeert. **Hellmut Seeman** (voorzitter van de *Klassik Stiftung Weimar*) reflecteerde in zijn openingsreferaat over een toekomst waarin het erfgoed grotendeels gedigitaliseerd is. Zou een brand in de Anna-Amaliabibliotheek in 2054 nog een vergelijkbare massale en spontane hulp vanuit bevolking en overheid teweegbrengen zoals na